

УДК 32.808.5

DOI: <https://doi.org/10.30970/PPS.2022.42.46>

ВИСТУП ПОЛІТИКА ЯК ОБ'ЄКТ ДОСЛІДЖЕННЯ

Юлія Яковенко

*Донбаська державна машинобудівна академія
вул. Академічна, 72, 84313, м. Краматорськ, Донецька область, Україна*

У статті досліджуються особливості мови політики на сучасному етапі розвитку України та окремі аспекти аналізу публічних політичних виступів. З'ясовується, що мова політики – це особлива форма комунікації, яка має свої особливості; це важливий інструмент, який впливає на загальний політичний розвиток, що може посилювати конфлікт чи, навпаки, сприяти досягненню компромісу та стабільного розвитку; також це показник рівня розвитку політичної культури в цілому. Це означає, що дослідженням мови політики займаються різні спеціалісти: журналісти, політологи, аналітики. Зазначаються різні методи аналізу виступів політиків, в тому числі, контент-аналіз та дискурс-аналіз. Підкреслюється актуальність дослідження публічних виступів представників влади та опозиції в сучасних умовах для кожного громадянина нашої країни, а також його важливість з метою постійного удосконалення мови політики та сучасної політичної культури взагалі. У статті окреслюються загальні особливості політичних текстів та логіка їх аналізу. Пропонується проводити дослідження політичних промов з урахуванням усіх особливостей, в тому числі, мети та ідеї, мовних засобів, структури політичних текстів, логічності викладу, ключових слів, набору аргументів та формули доведення, комплексу невербальних засобів комунікації тощо. Увага акцентується на тому, що в умовах розвитку інформаційних технологій, швидкого розповсюдження різноманітної, в тому числі, фейкової інформації якість політичних текстів є вкрай важливою проблемою. Необхідно працювати над їх вдосконаленням. Демократія висуває високі вимоги до якості політичної мови та культури. Зазначається, що в Україні довгий час існував ряд проблем, пов'язаний із розбіжністю між текстами відомих політиків та їх діями, що стало причиною посилення недовіри до влади. Війна стала новим викликом та новим випробуванням держави на шляху розвитку демократії. В якості прикладу яскравої сильної політичної промови використано виступ Президента України В.Зеленського на Радбезі ООН в квітні 2022 року.

Ключові слова: мова політики, політична культура, політичний текст, політичний виступ, аналіз тексту.

Мистецтво красиво та переконливо говорити, виступати перед публікою розвивається ще з давніх часів, коли в стародавній Греції філософи та оратори виступали зі своїми літературними, філософськими, повчальними творами перед натовпом. Поступово воно проникло в усі сфери суспільного життя, в тому числі, в політику, де мова і влада дуже тісно переплелися між собою. Спочатку правителі запевняли населення в правильності своїх дій, потім представники партій словом боролись за голоси виборців. Зараз політичні виступи та тексти в умовах інтенсивного розвитку інформаційних технологій поширюються дуже швидко, готуються спеціальною командою професіоналів (спічрайтерів, імідж-мейкерів). Далі ці тексти декодуються громадянами, впливаючи на їх установки, погляди, умонастрої, цінності та насамкінець вибір. Політичні тексти містять велику кількість закодованої інформації, символів, які в умовах інформаційної війни, маніпуляцій громадською думкою, поширення фейків слід уміти аналізувати та декодувати правильно. Це уміння на початку XXI століття є корисним для усіх громадян як суб'єктів політики.

З іншого боку, складні умови існування сучасної української держави ставлять перед нею, перед політиками та перед громадянами нові серйозні виклики, в тому числі,

необхідність створення модерної національної політичної культури, основою якої є якраз мова політики, політичні тексти, виступи представників влади.

Мета даної статті – розкрити особливості політичних виступів та текстів, а також важливість проведення аналізу публічних виступів політиків в сучасних реаліях в Україні, вказати на аспекти та особливості такого аналізу.

Політичним дискурсом можна вважати будь-які тексти, матеріали в засобах масової інформації, які мають відношення до політики, присвячені актуальним політичним питанням, виступи політиків чи статті, адресовані політикам. Цікавою є саме усна форма таких дискурсів, яку транслюють мас-медіа, яка є у вільному доступі, оскільки така форма є індивідуалізованою, містить як вербальні, так і невербальні знаки (імідж політика, рухи, тембр голосу, зовнішність, стиль, одяг) [1, с. 73–74]. При цьому невербальні засоби, як і мова, добре продумані, свідомо обрані [2, с. 65].

Тексти виступів політиків – об'єкт для ретельного дослідження, для використання цілої групи методів, як загальнонаукових, так і специфічних (аналіз та синтез, порівняння, індукція та дедукція, контент-аналіз, системний метод). Важливим є застосування дискурс-аналізу, який передбачає пошук прихованих сенсів, зв'язку між мовою та діяльністю політика, політичною риторикою та політичною поведінкою. Цей метод дає можливість виявити відстань між словом та ділом [1, с. 74].

Написання тексту публічного виступу – завжди не простий процес. Закони риторики вчать враховувати аудиторію, власний досвід доповідача, правильно будувати текст, підбирати факти, аргументи, проводити попередню репетицію та аналізувати невдачі. Політологія готувати сильні тексти, переконувати громадян, виборців підтримати політика, його програму. Політичний виступ, тим більше для засобів масової інформації, має виконати декілька завдань: проінформувати населення про найбільш значущі події, одночасно заручитись підтримкою громадян, переконати, повести за собою, спонукати до конкретних дій.

Мова політики, як зазначають дослідники, – це «сукупність вербальних структур, що використовуються у сфері політики і справляють вплив на політичну свідомість індивідів та їх участь у перебігу політичних процесів» [2, с. 21]. Нею говорять під час інтерв'ю, конференцій, звернень, дебатів, з'їздів, через агітаційні плакати, нормативно-правові акти, т.д. [2, с. 21]. Мова політики – особлива форма комунікації, яка в демократичних країнах має сприяти досягненню громадської згоди. Основу мови політики складають цінності як елементи суспільної свідомості. Від ступеня розвитку демократії та загальної культури залежить і рівень культури політичної, а, отже, і якість мови політики, якість політичного діалогу [1, с. 74]. Мова та політика взаємопов'язані, в епоху революцій, при зміні ідеології змінюється і мова [2, с. 63].

До функцій політичної мови належать: інформаційна, комунікативна, інтерпретаційно-оцінна, функція формування політичної свідомості, переконання та контролю, маніпулювання [2, с. 22–23].

Основними характеристиками мови політики є:

- часте порушення логіки викладу;
- багатозначність основної термінології;
- полемічність;
- зміна співвідношення між словом та значенням (незвичні контексти та інтерпретації);
- спрямованість на масову аудиторію;
- шаблонність мови;
- спрямованість аргументів на почуття;
- акцент на коментуванні, а не на поданні інформації [2, с. 22].

Особливе місце в мові політики займають метафори. Ці художні засоби втілюють певні концепти, які закріпились в колективній свідомості носіїв цієї культури, допомагає чітко визначити пріоритети [3, с. 19, 21]. Дослідники вважають метафори ресурсом у формуванні громадської думки, в процесі вибудовування іміджу політичної сили. В якості актуальних прикладів можна назвати метафору «шлях до Європи» в контексті євроінтеграційних процесів в Україні [3, с. 20].

Дослідження політичних виступів дає змогу зрозуміти наміри конкретного політика, його політичні орієнтири, засоби впливу на населення, а також прогнозувати його подальші дії, перспективи його політичної кар'єри. Аналізом політичних виступів займаються соціологи, політологи, спеціалісти із зв'язків з громадськістю, іміджмейкери. Тексти аналізуються з різних боків: наявність конкретних мовних засобів, використання символів, міфів, метафор, політичної реклами, побудова аргументації, характер доказів. Враховується і поведінка, й особисті характеристики мовця, і використання простору під час виступу. Результати таких досліджень використовуються в тому числі у вищій школі для доповнення змісту навчальних дисциплін «Політична реклама», «Паблік рилейшнз», «Політичний менеджмент», «Політичний маркетинг», «ЗМІ і політика» [4].

Дослідники вважають, що політичні тексти є складним явищем, оскільки є результатом зіткнення різних ідей, зусиль, інтересів політичних діячів. Сам політичний текст є вербалізованою політичною діяльністю. Він може як стабілізувати ситуацію в країні, так і дестабілізувати її. Тому політичні тексти та політичні виступи є важливим фактором політичного життя в країні. Вони заслуговують на аналіз не лише з боку фахівців, але й з боку пересічних громадян [4]. Студенти спеціальності «Політологія» мають уміти аналізувати публічні виступи політиків, а також складати подібні виступи самостійно. Цікавим, наприклад, є аналіз звернення Президента України Володимира Зеленського до народу у новорічну ніч 2022 року від бізнес-тренера та спікера Андрія Степури. Сама промова оцінюється як результат роботи професіоналів [5].

Отже, рекомендується при аналізі публічного виступу політика звертати увагу на наступні його особливості:

- 1) мета виступу, тематика, основна ідея;
- 2) структура виступу, логічність викладу;
- 3) особливості вступу; які прийоми використано, щоб привернути увагу слухачів;
- 4) основна частина; варто звернути увагу на побудову аргументації, наявність кліше, стереотипів; чи містить ця частина оцінку власної діяльності, чи аналізується діяльність інших політичних сил, чи дається оцінка гострим, актуальним проблемам часу; які цінності проповідуються; що є апогеєм виступу;
- 5) риторичні прийоми (метафори, жарти, риторичні питання);
- 6) закінчення; який прийом використано для завершення доповіді;
- 7) ключові слова (можна використати метод контент-аналізу, підрахувати слова, які зустрічаються найчастіше);
- 8) вибір місця для виступу, оцінка простору;
- 9) зовнішній вигляд, доцільність обраного образу обстановці;
- 10) такі невербальні засоби комунікації, як міміка, пози, жести.

Традиційно цікавість викликають інавгураційні промови Президентів. Вони відображають бачення новообраним головою держави вектору подальшого розвитку країни, охоплює певне коло політичних, економічних, міжнародних та інших питань, транслює набір цінностей [6, с. 110].

Також цікавими є виступи політиків у складні для країни часи. Вони особливо яскраві, емоційні, сильні. Таким є виступ Президента України Володимира Зеленського на засіданні Ради Безпеки ООН 5 квітня 2022 року в умовах війни в Україні, запровадження військового стану та потреби у підтримці нашої країни з боку інших країн світу. Ця промова перед членами Радбезу трансливалась у засобах масової інформації, оскільки була надзвичайно важливим кроком у протистоянні з РФ та в процесі побудови ефективної системи міжнародної безпеки. Аналіз виступу В. Зеленського показав, що лідер держави використав найчастіше слова-маркери та їх варіації: «безпека», «право», «Україна», «мир», «людина», «державна», «війна», «ООН». Промова розпочалась логічно з подяки за надану можливість виступити перед депутатами Радбезу ООН в онлайн режимі. В якості зачину використано згадку про військові злочини російських солдат та офіцерів в Бучі, яке у фіналі було підкріплено відповідним відеоматеріалом. Виступ був емоційний, кульмінацією його став заклик до реформування системи світової безпеки аж до переформатування чи навіть саморозпуску ООН. Основна ідея промови – прагнення України до миру, готовність нашої держави сприяти підтриманню миру у світі (пропозиція створення офісу U-24 в Києві), припинення жорсткої війни. В тексті промови було використано багато риторичних та політичних прийомів, найчастіше зустрічались:

- 1) неповні речення, наприклад:
 - «...Проти нашого народу, українського народу. Проти людей...» чи
 - «...Руйнує внутрішню єдність держав. Руйнує державні кордони...»;
- 2) повторення, такі як:
 - «...Яких убивали пострілом у потилицю або в око після катувань. Яких розстрілювали просто на вулицях. Яких кидали в криниці, щоб вони там загинули в стражданнях. Яких убивали у квартирах, у будинках, підриваючи гранатами...»;
 - «...Руйнує внутрішню єдність держав. Руйнує державні кордони...»;
 - «...Є безперечні докази. Є супутникові знімки. Є можливість провести повне прозоре розслідування...»;
 - «...Мир потрібен Україні. Мир потрібен нам. Мир потрібен Європі. Мир потрібен світу...»;
- 3) риторичні питання, наприклад:
 - «Тож де той мир, заради гарантування якого створювалась Організація Об'єднаних Націй?»;
- 4) порівняння (дії російських військових з терористами ДАШ);
- 5) метафори («право вето як право смерті»)
- 6) аналогії (з Сирією, Афганістаном, Лівією).

В ході виступу Президент України згадав знакові історичні події (Нюрнберзький процес, окупація Криму, війна в Грузії, відчуження Придністров'я, створення ООН, збиття «Боїнгу» на Донбасом), історичні персоналії (Й. фон Ріббентроп, А.Айхман), акти міжнародного права (Статут ООН) як аргументи на користь своєї позиції. В промові було зроблено акцент на таких принципах, як мир, справедливість, рівність [7]. Світові ЗМІ оцінили виступ В. Зеленського як найсильніший, емоційний та різкий. В Україні ж виступ політика на фоні його поведінки в умовах війни з РФ вплинув на укріплення авторитету Президента.

Звичайно, що аналіз політичного виступу потребує часу та підготовки (знань з риторики, політології, психології, високий рівень розвитку критичного мислення), але це фактично єдиний спосіб орієнтуватись у політичному житті країни, розуміти істинні наміри політиків. Аналіз політичних текстів ускладнюється іноді ще й існуванням розбіжності між створеними образами політиків та реальністю. Дослідження на тему «Політичний клас

Україні: європейські цінності та політична мова» від 2016 року, проведене компанією NOKS FISHES та Центром досліджень публічної політики показав, що і в Україні досить довгий час існувала подібна розбіжність. Результатом дослідження стало виявлення розходження між мовою українських політиків та реальним станом речей. Виявилось, що мета більшості публічних виступів – створити свій позитивний образ в очах громадян, який часто не відповідає дійсності. Крім того, дослідження показало труднощі у деяких політиків у визначенні пріоритетів у своїй політичній кар’єрі, тобто рухатись у відповідності з моделлю «Цінності зростання» (вона включає відкритість змінам та самотрансцендентність) чи дотримуватись моделі «Цінності самозахисту» (самоствердження та консерватизм). Дослідники ж вважають, що це є однією з головних причин гальмування модернізації України [8]. Згадана розбіжність між словом та ділом віддаляє політиків від народу, створює додаткові проблеми у виборі політичних сил чи окремих політиків під час передвиборчих кампаній. І саме в цьому ми бачимо головну причину появи нових політичних облич після Революції Гідності.

Таким чином, мова політики – це особлива форма комунікації, яка може мати як стабілізуючий, так і дестабілізуючий ефект. Аналіз політичних текстів та виступів залишається актуальною проблемою в Україні та світі, оскільки він дозволяє більш повно та глибоко зрозуміти особливості сучасної політичної мови, сутність існуючої політичної культури та її рівень розвитку, зрозуміти істинні наміри влади та опозиції, отже, і перспективи, шляхи розвитку країни. Складна політична ситуація, інформаційні війни, маніпуляції та фейки, боротьба за голоси у передвиборчих кампаніях призвели до посилення розбіжності між мовою політиків та реальністю, посилення недовіри до влади. Революція Гідності була яскравим виявом такої недовіри, стала каталізатором змін. Час вимагав від громадян більш свідомого та критичного ставлення до усієї інформації політичного характеру, яка надходила з різноманітних джерел. Війна ж стала додатковим випробуванням для нашої країни та лакмусовою стрічкою політичного сьогодення.

Аналіз текстів, які озвучували та озвучують ють ті чи інші політичні сили в Україні, – один із важливих шляхів створення більш об’єктивної картини дійсності, розуміння закономірностей політичного процесу, виявлення недоліків. Все перераховане впливає на прийняття рішень та алгоритм дій в конкретних умовах. Всі зацікавлені в тому, щоб ці рішення були ефективними. Демократичний шлях розвитку країни вимагає постійного вдосконалення політичної культури в цілому та мови політики тощо.

Список використаної літератури

1. Акінчиць Н.Г. Політичний дискурс як об’єкт наукового аналізу. *Культура народів Причорномор’я*. 2007. № 107. С. 72–76. URL: <http://dspace.nbuiv.gov.ua/handle/123456789/54472> (дата звернення: 01.06.2022).
2. Петренко В. Особливості визначення політичної мови. *Політичний менеджмент*. 2007. № 2. С. 16–24. URL: https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/07/petrenko_osoblvosti.pdf (дата звернення: 05.06.2022).
3. Климанська Л. Потенціал метафори в політиці вирішення соціальних проблем. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія : Політологія. Соціологія. Філософія*. 2010. Вип. 14. С. 18–24.
4. Акайомова А. Використання мовної комунікації в політичному дискурсі. *Сучасна українська політика. Політики і політологи про неї*. К., 2011. Вип. 22. URL: <http://dspace.nbuiv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/26828/08-Akayomova.pdf?sequence=1>
5. Степура А. Аналіз публічного виступу Володимира Зеленського 2021 (промова, приклад). Майстерня Лева. URL: <https://masterlev.com.ua/analiz-publichnogo-vystupu/> – Назва з екрану.

6. Завадська О.Р. Інавгураційні промови українських президентів як символічний ресурс влади. *Політикус: науковий журнал*. 2020. Вип. 3. С. 109–114.
7. Виступ Президента України на засіданні Ради Безпеки ООН. Президент України Володимир Зеленський. Офіційне інтернет-представництво. URL: <https://www.president.gov.ua/news/vistup-prezidenta-ukrayini-na-zasidanni-radi-bezpeki-onn-74121>
8. Цінності «ідеального політика» – законослухняність і доброзичливість, реального – влада, гроші і успіх – дослідження. Прес-релізи. Український кризовий медіа-центр. 30.03.2017. URL: <https://uacrisis.org/uk/54442-noks-fishes> – Назва з екрану.

THE POLITICS OF SPEECH AS A SUBJECT OF RESEARCH

Yuliia Yakovenko

*Donbass State Academy of Mechanical Engineering
Academichna str., 72, 84313, Kramarorsk, Donetsk region, Ukraine*

This article examines the specifics of the language of politics at the present stage of Ukraine's development and some aspects of the analysis of public political speeches. It is clear that the language of politics is a particular form of communication that has its own characteristics. This is an important tool that affects overall political development, which can increase conflict or, on the other hand, contribute to achieving compromise or stable development. The language of politics is also an indicator of the level of development of political culture in general. The study of the language of politics is carried out by various specialists: journalists, political scientists and analysts. Various methods of analyzing political speeches are used, including content analysis and discourse analysis. The relevance of the study of public speeches of government and opposition representatives in modern conditions for every citizen of our country is emphasized. This is also important in order to constantly improve the language of politics and modern political culture in general. The article outlines the general features of political texts and the logic of their analysis. It is proposed to conduct a study of political speeches, taking into account all the features. Important are the goal and idea, language tools, structure of political texts, logical presentation, keywords, set of arguments and formula of proof, a set of non-verbal means of communication. Attention is emphasized to the fact that in the conditions of information technology development, rapid dissemination of various, including fake information, the quality of political texts is an extremely important issue. It is necessary to work on their improvement. Democracy places high demands on the quality of political language and culture. It is noted that in Ukraine for a long time there were a number of problems related to the discrepancy between the texts of famous politicians and their actions, which led to growing distrust of the government. The war was a new challenge and a new challenge for the state on the path to democracy. The speech of the President of Ukraine Volodymyr Zelensky at the United Nations Security Council in April 2022 was used as an example of a bright and strong political speech.

Key words: language of politics, political culture, political text, political speech, text analysis.